

SISÄLLYS

ALKUSANAT	V
JOHDATUS	I

ENSIMMÄINEN OSA

KARHUNPALVONTA	15
Vanhimmat kuvaukset karhunpeijaisista	15
Viitasaaren Couvon päälusten esinäytös	16
Karhun hampaiden irrotusriitti	18
Karhun kallon kuljetus karhunkallohonkaan ja siinä yhteydessä esitetty näytelmä	19
Karhujen suvun emuu Couvon päälusten näytelmässä	21
Kantakarhun syntymä, kuolema ja ylösnousemus	26
Karhunkallohonka	31
Karhun luiden säilyttämisen aate	33
Karhun palauttaminen ylhäiseen kotiinsa	35
Petrus Bångin Cantio vrsina	37
Karhunkalloriitti paleoliittisella kivilaudella	41
RIISTAELÄINTEN SUKUIJEN EMUUT	42
Käreitär, kettujen suvun emuu	42
Lukutar, mustain kettujen suvun emuu	43
Juoletar, saukkojen suvun emuu	44
Hillervo, saukkojen suvun emuu	46
Tuheroinen, vesikkojen suvun emuu	47
Nokeainen, soopelien suvun emuu	49
Juonetar, peurojen suvun emuu	52
Riistaeläinten sukujen emuita muilla kansoilla	54
HÖYHENEUKKO, RIISTALINTUJEN SUVUN EMUU	55
Holothonka, höyheneukko	55
Riistalintujen herrattaria muilla kansoilla	57
TAPION PIIRI	58
Tapio	58
Metsän Onni	69
Loaus eli Laus	71
Mielus, Mielikki	72
Lyyðikki	75

Kuippana ja Kuiktilassi	78
Palvanen	83
Pajainen	85
AHTI, KALOJEN JA HYLKEIDEN SUKUJEN VANHIN	87
Vanhojen kirjailijain ja tutkijain Ahti	87
Kalastajain jumala	89
Ahti, »rikkauden jumala»	91
Parannusloitsujen Ahti	91
Nahti	94
Vanhin	96
TURISAS, SOTILAJEN JUMALA	102
Mikael Agricolan Turisas	102
Turisas = Thurras?	103
Turisas = Thor?	106
Turisas = Týr?	107
Turisas — suomalais-ugrilainen jumala?	108
Turisas ja Tursas	108
Tursas ja Þurs	109
Iki-Turso	111
Tursas ja vetehinen	114
Þurs ja Tursas loitsuissa	117
Turisas, sotilaiden jumala	122
ILMARINEN, MATKAMIESTEN JUMALA	125
Mikael Agricolan Ilmarinen	125
Votjakkien Inmar	127
Ilmarinen ja Biegga-galles	130
Páhl Paskojan Ilmarinen	132
Seppo Ilmarinen	133
»Jumalallisen lapsen» syntymä ja lapsuus	134
Ilmarinen, taivaan kannen takoja	136
Ilmarinen, sammon takoja ja ryöstäjä	137
Ilmarinen, kultaneidon takoja	139
Ilmarisen hahmon synty	147
UKKO YLIJUMALA	148
Ukon vakat	148
Inkerin vakkove	153
Vakka-instituutio	156
Ukon malja	158
Ukko ylijumala	160
Ukon nimet ja epiteetit	161
Ukko sateen antajana	164
Ukko rakeitten lähettäjänä	169
Ukko jylistäjänä	171
Ukon attribuutit	174
Sääjumala	177

MAAILMAN JA KULTTUURIN SYNTY	179
Sampo-cepos	179
Tutkijain sampo-käsitteen selityksiä	182
Runonlaulajain sampo-käsitteen selityksiä	183
Sampo ja Grotti-jauhinkivi	187
Jumalain kirnu	189
Kosmisen kirkunmännän kannattaja -kilpikonna	193
Reaalisten rotaatiokoneiden akselin kannattaja	196
Suomalaisen vesimyllyn sammakko	197
Sampo-sana ja -käsite	199
Kirjokanta-sana ja -käsite	200
Ryöstökaava	204
Väinämöisen avustajat	205
Hyvä sampo ja hyvä samppi	208
Vaakalintu ja lievo	213
Riittivirsi viljelyksen synnystä	214
TAIVAANVALOJEN VAPAUTTAMINEN	216
Päivänpäästö-virsi	216
Tutkijain käsityksiä Päivänpäästö-virrestä	218
Auringon ja kuun nielijäpedot	220
Taivaanvalojen vapauttajat	222
Kulttuuriheerokset	223
Kuumet ja Kavet	222
Kalmukien Päivänpäästö-myytti	226
Päivänpäästö-virsi ja sen kansainvälinen tausta	227
Päivänpäästö-virsi ja kerjäläislaulajat	229
JUMALAN KUOLEMA JA YLÖSNOUSEMUS	232
Lemminkäisen virsi	232
Tutkijain käsityksiä Lemminkäisen virrestä	236
Lemminkäisen virsi ja Etiopialaisen kirje	238
Lemminkäisen virsi ja Vavilo-bylina	240
Verta valuva suka	242
Seipäät, täynnä miesten päitä	243
Taikurien taistelu	243
Pillopoika, lieto	244
Skomorohit	246
Lemminkäisen virsi ja Osiris-myytti	249
Lemminkäinen-nimen selitys	252
Salajoukon juomingit	252
Ulappalan umpisilmä	254
Lemminkäisen surma	255
Lemminkäisen äiti	257
Lemminkäisen ylösnousemus	258
Näytelmä jumalan kuolemasta ja ylösnousemuksesta	262

PYHÄ OLUT	265
Oluen synty -virsi	265
Osmotar, Saarivo, Opramin	266
Kalevatar	268
Kapu, Kapo	269
Oluen scppä	269
Karjun kuola, oluen käyte	270
Mesi, metu, kalja, kahja	272
Metun tyttö	273
Yhteisolut	274
Kahjakset	276
Pyhä olut	277

TOINEN OSA

NOITA	283
»Nouse, luontoni, lovesta»	283
Luonto	283
Synty	284
Haltia	287
Luonto-haltia-synty	289
»Lovesta»	290
Termit »nousta lovesta» ja »langeta loveen»	294
Kannus eli noitarumpu	297
Noita ja puoltaja	303
Noitaistunnon kuoro	308
»Tuonella käydä»	311
Vanhakantainen noitainstituutio	313
TIETÄJÄ	315
Intomies	315
Myrrysmies	316
Loitsija, luitsija	318
Runoi	319
Vihti	321
Laulaja	323
Luotteet	325
Tietäjä	326
Muita tietäjän nimityksiä	326
Tietäjän väki	328
Tietäjän aseet ja varusteet	331
Tietäjän avustajat	334
Tietäjän vastustajat	335
Tietäjän taistelu	337
Tietäjän vastustajien karkoituspaikka	339
Parannusriitti ja sen malli	340

PISTOSNUOLIIEN SYNTY	342
Synnyt	342
Iso tammi	345
Ison tammen virren aasialaisia myyttivastineita	346
Ison tammen virren eteläamerikkalaisia myyttivastineita	348
Ison tammen virren eurooppalaisia myyttivastineita	349
Ison tammen virren vastine Hesekielin kirjassa	350
Tasmatammi ja rutimon raita	350
Ison tammen kaataja	352
Linnunradan synty	354
Pistosnuolien synty	355
Ison tammen virran arvoituksellinen saapuminen Suomeen	356
RAUDAN SYNTY	358
»Nuoren neitosen nisissä»	358
Paratiisin lähde ja neljä virtaa	360
Musta lehmä	362
Musta vuohi	363
Maan tytti	364
Maidon värit	365
TULEN SYNTY	367
Suomalainen tuleniskentä-historiola	367
Maansukellus-myytti	367
Meren pohjasta sukkellettu kivi	370
Meren pohjasta sukkelletut tuluskivet	370
Tuleniskennän näyttämö	373
Tulen iskijät	376
Tulukset	377
Tulen synty -loitsun päätäntö	380
KIVEN SYNTY	382
Kivi Kimmon, Kammon poika	382
Lilith	384
Mammatar	387
Syöjätär	388
Tuuliainen	389
Lilithin kivi	390
YHDEKSÄN TAUDIN SYNTY	391
Loviatar	391
Loviatar ja Herodias	393
Loviatar ja Lilith	396
Loviattaren yhdeksän demonilasta	397
Luomisen kuudennen päivän yhdeksän luomusta	399
Tiämatin yhdeksän demonilasta	400
Nyksin neljätoista demonilasta	402
Muinaisintialaisia luomusten luetteloita	404

Võluspán kääpiöiden luettelo	405
Pohjolan emäntä	408
Tuuli, hedelmöittäjä	409
KÄÄRMEEN SYNTY	412
Kaneeli	412
Lilithin puoliso Semacl eli Sammacl	412
Luomisen kuudes päivä	415
ENSIMMÄINEN VERENPIDÄTYS	418
Väinämöisen veneenveisto	418
Vedenpaisumusmyytti	419
Viisauden pelastaminen	422
Pahan pelastaminen	423
Salainen veneenveisto	426
Arkinrakentajan syntiinlankeemus	428
Kirveenlipsahdus	429
Arkin kattaminen ja voiteleminen	431
Verenpaisumus	434
Tulenpaisumus	438
Verisurman saaneiden taivas	439
Metakosmésis	443
SIIKASEN SYNTY	445
Yleistä johdatusta	445
»Helmi Herralta putosi»	449
Pyhä Dominicus ja helmi	450
Herran koira	452
Mätäkuu ja siikanen	485
Dominikaanit ja Siikasen synty	454
SUDEN SYNTY	457
Marjatera — susien synnyttäjätär	457
Pyhä Margareta, synnyttäjätärien auttaja	457
Pyhän Margaretan keihäs	458
Pyhän Margaretan taistelu lohikäärmettä vastaan	460
KARHUN SYNTY	461
»Pirjotar, pikainen vaimo»	461
Pyhä Birgitta	461
Sinisirkku	463
LUMIKON SYNTY	465
Istervon sota	465
Tutkijain selityksiä Istervo-nimestä	467
Fisteli-patronus	468
Pyhä Quirinus	469
Istervon kolme poikaa	470

PAKKASEN SYNTY	471
Pukuri, Näräpää ja Näsärvä	471
Pyhä Siimon Kiivailija	472
KAULAKUVUN PARANTAJA-NEITO	474
Kukki Kuuterneito	474
Pyhä Lucia	475
RUTTOPYHIMYKSET	477
Järtti Pruu	477
»Jeesuksen kirjan kantaja»	478
Pyhä Gertrud	478
Pyhä Jodocus	480
Antti Joopus	480
TERÄASEEN PATRONUS	482
Vuolankoinen	482
Pyhä Olavi	483
LOPPUSANAT	488
LÄHDEVIITTEET	489
KIRJALLISUUTTA	507
LUETTELO TEKSTISSÄ KÄSITELLYISTÄ SUOMALAISISTA RUNOISTA	525
HENKILÖHAKEMISTO	528
SANA- JA ASIAHAKEMISTO	532
JÄLKISANAT	545